

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

30 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)

SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 30 lipca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Powiatu R.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 24 stycznia 2022 r., V AGa 350/21,

w sprawie z powództwa syndyka masy upadłości E. spółki akcyjnej w upadłości w
C.

przeciwko Powiatowi R.

o zapłatę,

I. oddala skargę kasacyjną;

II. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 2700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Agnieszka Jurkowska-Chocyk

Tomasz Szanciło

Piotr Telusiewicz

[SOP]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 24 maja 2021 r., Sąd Okręgowy w G. zasądził od pozwanego Powiatu R. na rzecz powoda Syndyka masy upadłości E. spółki akcyjnej w C. kwotę 152 476,03 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 stycznia 2018 r. do dnia zapłaty.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

Oferta spółki E. została wybrana przez Powiat R. jako najkorzystniejsza w postępowaniu o udzielenie zamówienia na budowę baz danych zasilających Zintegrowany System Informacji Przestrzennej w Powiecie R. Spółka oferowała wykonanie zadania za kwotę 1 328 000 zł brutto. Powiat zawiadomił spółkę o terminie zawarcia umowy 2 października 2014 r. o godz. 13:00. W odpowiedzi spółka wskazała, że w podanym terminie nie może zawrzeć umowy z uwagi na nieobecność członków jej zarządu. W dniach 8 i 9 października spółka złożyła w siedzibie pozwanego projekty gwarancji ubezpieczeniowej i gwarancji bankowej. Powiat przekazał spółce uwagi do gwarancji należytego wykonania umowy przesłanej wraz z pismem z 6 października 2014 r. oraz dalsze uwagi dotyczące gwarancji bankowej i zawiadomił o terminie zawarcia umowy 20 października 2014 r. o godz. 13:00. Powiat zwrócił się do E. o potwierdzenie daty i godziny zawarcia umowy, wskazując, że brak odpowiedzi może zostać uznany za uchylenie się od jej zawarcia. Spółka odmówiła uwzględnienia uwag Powiatu co do sposobu zabezpieczenia umowy. Powiat przedstawił propozycję postanowień w złożonych gwarancjach, zawiadomił E. o terminie zawarcia umowy 24 października 2014 r. oraz zwrócił się do E. o przedłużenie terminu związania ofertą. Spółka nie wyraziła woli przedłużenia tego terminu.

Powiat wykonał uprawnienia z gwarancji bankowej i zwrócił się do Banku [...] o wypłatę wadium w kwocie 24 000 zł. Gwarancja bankowa została zrealizowana. Powiat 17 lutego 2015 r. zawarł umowę na „Budowę baz danych zasilających Zintegrowany System Informacji Przestrzennej w Powiecie R.” z innym podmiotem, oferującym kwotę 1 488 300 zł brutto. Ponadto ustalono, że kwota utraconego przez E. zysku, obliczona dla uśrednionego poziomu pracochłonności, dla wszystkich obrębów z wyłączeniem S., wynosi 152 476 03 zł.

Wyrokiem z 24 stycznia 2022 r., Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację pozwanego. Podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, wskazując jedynie, że Sąd ten błędnie określił podmiot, z którym 17 lutego 2015 r. pozwany zawarł umowę na budowę baz danych, przy czym okoliczność ta nie miała wpływu na trafność rozstrzygnięcia.

Jako materialnoprawną podstawę rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny wskazał art. 70⁴ § 2 k.c., stwierdzając, że przepis ten ma zastosowanie w sytuacji, gdy do zawarcia umowy nie doszło, a więc brak jest zobowiązania. Przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej na powyższej podstawie jest uchylenie się przez organizatora przetargu od zawarcia umowy. Odwołując się do orzecznictwa, Sąd Apelacyjny przyjął, że przez uchylenie się od zawarcia umowy należy rozumieć bezpodstawną odmowę jej zawarcia, ale także wszelkie zaniedbanie przez dłużnika takich czynności faktycznych lub prawnych, które zawarcie umowy czynią niemożliwym. Stwierdził, że w rozpoznawanej sprawie zawarcie umowy zostało uniemożliwione przez stanowisko Powiatu, który odmówił jej zawarcia, niezasadnie domagając się zmiany zabezpieczenia należytego wykonania umowy. Wniosek ten został poparty szczegółowym przedstawieniem czynności pozwanego Powiatu i spółki E., które Sąd Apelacyjny ustalił, uzupełniając stan faktyczny sprawy na podstawie dowodów zgromadzonych w postępowaniu w pierwszej instancji.

Jak ustalił dodatkowo Sąd drugiej instancji, ogłoszenie Powiatu o zamówieniu nastąpiło 16 lipca 2014 r. W punkcie XVI Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia (dalej: „SIWZ”) zostały sformułowane wymagania zabezpieczenia należytego wykonania umowy oraz istotne postanowienia wprowadzone do umowy. Zabezpieczenie mogło być wniesione najpóźniej w dniu podpisania umowy. Termin realizacji umowy określono do 15 marca 2015 r. Zgodnie z § 8 dzień wykonania zamówienia to dzień podpisania protokołu końcowego odbioru. Zabezpieczenie należytego wykonania umowy miało zostać wniesione najpóźniej w dniu podpisania umowy w wysokości 10% ceny oferty brutto, z której 70% miało zostać zwrócone w terminie 30 dni od wykonania zamówienia, pozostałe 30% pozostawione na zabezpieczenie roszczeń z tytułu rękojmi za wady, zwrócone po 15 dniach od upływu okresu rękojmi.

Powiat wybrał ofertę E. jako najkorzystniejszą i poinformował o terminie zawarcia umowy 2 października 2014 r. oraz wezwał spółkę do podania sposobu wniesienia należytego zabezpieczenia umowy określonego w § 12. W odpowiedzi E. wniósł o przesunięcie terminu podpisania umowy do 9 października 2014 r. oraz poinformował o złożeniu pism w towarzystwie ubezpieczeniowym i banku o przygotowanie projektu gwarancji należytego wykonania umowy. E. złożył projekt gwarancji ubezpieczeniowej na 99 000 zł, a na pozostałą kwotę projekt gwarancji bankowej. Gwarancja z tytułu niewykonania bądź nienależytego wykonania umowy obowiązywała zgodnie z projektem od 30 września 2014 r. do 15 kwietnia 2015 r., a z tytułu nieusunięcia wad od 16 kwietnia 2015 r. do 30 marca 2018 r. Gwarancja bankowa na zabezpieczenie należytego wykonania umowy zgodnie z projektem obowiązywała od 10 października 2014 r. i wygasła 30 marca 2018 r.

Powiat poinformował E. o terminie zawarcia umowy 20 października 2014 r. oraz wniósł o zmianę zabezpieczenia. W odpowiedzi spółka wskazała, że oczekuje na akceptację projektu gwarancji, co umożliwi jej wystąpienie do gwarantów o wydanie dokumentów gwarancji i przystąpienie do podpisania umowy. Powiat zaproponował gwarancję z tytułu niewykonania bądź nienależytego wykonania umowy do 15 marca 2015 r., a z tytułu nieusunięcia wad od 16 marca 2015 r. do 30 marca 2018 r. Według E. redukcja kwoty gwarancji po 30 dniach od podpisania protokołu odbioru, zawarta w powyższej propozycji, jest niezgodna z § 12 umowy i może rodzić wątpliwości co do skuteczności i ważności wniesienia zabezpieczenia, a tym samym ważności zawartej umowy. E. wskazał, że oczekuje pilnej akceptacji projektu gwarancji i podał, że brak odpowiedzi uniemożliwia wystąpienie o wystawienie gwarancji i odwleka podpisanie umowy.

Powiat poinformował E. o terminie zawarcia umowy 24 października 2014 r. i zażądał gwarancji z tytułu niewykonania, bądź nienależytego wykonania umowy do 14 kwietnia 2015 r., a z tytułu nieusunięcia wad od 16 marca 2015 r. do 30 marca 2018 r. oraz poinformował, że nieprzedstawienie należytego zabezpieczenia wykonania umowy jest równoznaczny z odmową podpisania umowy i wezwał E. do złożenia oświadczenia o przedłużeniu terminu związania ofertą. W odpowiedzi spółka podała, że żądanie przedłużenia wadium powinno zostać zgłoszone co

najmniej na 3 dni przed datą upływu terminu ważności oferty, który upłynął 22 października 2014 r. E. oświadczył, że jest gotowy do podpisania umowy.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że Powiat, domagając się gwarancji z tytułu nienależytego wykonania umowy do 14 kwietnia 2015 r., a gwarancji z tytułu nieusunięcia wad od 16 marca 2015 r. do 30 marca 2018 r., w istocie w sposób nieuprawniony żądał w okresie od 16 marca 2015 r. do 14 kwietnia 2015 r. zabezpieczenia w wysokości nieprzewidzianej w ogłoszeniu o zamówieniu i SIWZ.

Sąd Apelacyjny przyjął, że w sytuacji, gdy organizator przetargu uchyla się od zawarcia umowy, uczestnikowi, którego oferta została wybrana, przysługuje wybór pomiędzy roszczeniem o zawarcie umowy (art. 70² § 3 i art. 70³ § 3 k.c.) a żądaniem zapłaty podwójnego wadium albo naprawienia szkody (art. 70⁴ § 2 zdanie trzecie k.c.). Uznał, że naprawienie szkody obejmuje również utracone korzyści.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że zysk E., wyliczony przez biegłego, miał wynieść 152 476,03 zł. Kwotę w takiej wysokości spółka utraciła z powodu uchylenia się przez Powiat od zawarcia z nim umowy.

Od powyższego wyroku skargę kasacyjną wywiódł pozwany, zaskarżając go w całości. Zarzucił nieważność postępowania na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c. oraz naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 66 § 1, art. 70⁴ § 2, art. 361, art. 362 k.c., w konsekwencji czego wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej oraz o zasądzenie od pozwanego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych oraz kosztów opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie ze względu na niezasadność podniesionych w niej zarzutów.

W pierwszej kolejności odnieść się należy do najdalej idącego zarzutu nieważności postępowania, wywodzonej przez skarżącego z faktu, że sędzia Sądu Apelacyjnego w Katowicach, orzekająca w niniejszej sprawie jednoosobowo, powołana została na to stanowisko na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa w kształcie określonym ustawą z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 3). W ocenie skarżącego nie zapewnia to wystarczającego standardu dostępu do sądu w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, art. 6 ust. 1 i art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz art. 19 ust. 1 TUE i art. 47 Karty Praw Podstawowych.

Podzielić należy pogląd zgodnie z którym powołanie sędziego sądu powszechnego na wniosek aktualnie funkcjonującej Krajowej Rady Sądownictwa nie skutkuje nieważnością postępowania z udziałem takiego sędziego, w rozumieniu art. 379 k.p.c. (zob. m.in. postanowienia SN: z 20 października 2022 r., I CSK 4589/22; z 29 marca 2022 r., I CSK 7016/22; z 28 kwietnia 2021 r., IV CZ 5/21; z 18 listopada 2020 r., IV KK 290/20). W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego wyłączono dopuszczalność kwestionowania umocowania sędziego sądu powszechnego do orzekania wyłącznie na podstawie okoliczności dotyczących procedury nominacyjnej. Nieważność postępowania wyłącznie z powodu wystąpienia takich okoliczności nie wynika również z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. Co więcej przedmiotowy zarzut ograniczony został do zakwestionowania składu organu biorącego udział w procedurze nominacyjnej sędziego, który wydał zaskarżony wyrok, nawet nie próbując wskazać, na czym miałyby polegać ograniczenie prawa do sądu. W szczególności nie podniósł jakichkolwiek twierdzeń i dowodów, co do braku niezawisłości sędzi rozpoznającej sprawę i jej zależności, a jeżeli tak, to od kogo. Takie zarzuty nie pojawiły się na etapie postępowania apelacyjnego, a skarżący nie skorzystał z przysługujących mu środków procesowych. Wszystko to świadczy o tym, że zarzut podniesiony w skardze kasacyjnej był pozorny. Zarzut ten należało zatem uznać za niezasadny.

Rozważając zarzuty naruszenia prawa materialnego, w pierwszej kolejności odnieść należy się do zarzutu naruszenia art. 66 § 1 k.c., mającego polegać na

błędny przyjęciu przez Sąd Apelacyjny, że pismo G. sp. z o.o. (k. 99) uznać należy za ofertę. Powołany przepis, chociaż stanowi regulację prawa materialnego, miał znaczenie dla ustaleń faktycznych, leżących u podstaw rozstrzygnięcia, przesądzając o wysokości szkody poniesionej przez powoda, a ustalonej przez Sąd *meriti* na podstawie dowodu z opinii biegłego sądowego.

Wbrew stanowisku skarżącego podzielić należy pogląd Sądu Apelacyjnego o zakwalifikowaniu wspomnianego pisma jako oferty. Wynika to nie tyle z jego tytułu („Oferta dla E. SA na wykonanie prac geodezyjnych”), co z jego treści. Chociaż treść dokumentu jest zwięzła, to wyraźnie wskazano w nim przedmiot świadczenia (wykonanie prac objętych wymienionym zamówieniem publicznym w oznaczonym zakresie), kwotę wynagrodzenia, oraz określenie obowiązków stron przez odesłanie do terminów i warunków SIWZ. Należy przyjąć, że są to istotne postanowienia umowy, wymagane według art. 66 § 1 k.c., do uznania oświadczenia woli za ofertę. Sformułowanie powyższego dokumentu wskazuje również, że podmiot składający oświadczenie wyraził w nim stanowczą wolę zawarcia umowy, wskazywaną w doktrynie jako kryterium odróżniające ofertę od oświadczeń stanowiących jedynie zaproszenie do zawarcia umowy (zob. m.in. P. Miłkaszewicz, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, W. Borysiak, Legalis 2024, uwagi do art. 66 § 1, pkt 8-13).

Naruszenia art. 70⁴ § 2 k.c. skarżący upatruje w nieuprawnionym przyjęciu, że przepis ten stanowi podstawę dochodzenia odszkodowania w zakresie obejmującym utracone korzyści, podczas gdy na podstawie powołanego przepisu można żądać wyłącznie odszkodowania w granicach ujemnego interesu umownego.

Zgodnie z art. 70⁴ § 2 zd. trzecie k.c. w przypadku, gdy organizator aukcji albo przetargu uchyla się od zawarcia umowy, ich uczestnik, którego oferta została wybrana, może żądać zapłaty podwójnego wadium albo naprawienia szkody. Wykładnia powołanego przepisu jest przedmiotem rozbieżnych wypowiedzi w doktrynie. Reprezentowany jest zarówno pogląd ograniczający zakres szkody podlegającej naprawieniu do ujemnego interesu umownego (zob. m.in. J. Rajski, *Aukcja i przetarg w ujęciu znowelizowanych przepisów kodeksu cywilnego*, PPH 2003, nr 5, s. 7; Z. Radwański, w: *System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne*

– *część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 475), jak i stanowisko na rzecz odszkodowania w pełnej wysokości (zob. m.in. K. Czub, M. Maciejewska-Szałas, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2022, s. 202; B. Łukańko, w: *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, s. 482; P. Machnikowski, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, uwagi do art. 70⁴, pkt 8).

Zakres szkody podlegającej naprawieniu określono w art. 361 k.c. W braku odmiennego przepisu ustawy albo postanowienia umowy obowiązek naprawienia szkody obejmuje zarówno straty, które poszkodowany poniósł, jak i korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono (§ 2), w granicach adekwatnego związku przyczynowego między zdarzeniem szkodzącym a szkodą (§ 1). Ponieważ w art. 70⁴ § 2 zd. trzecie k.c. zakres obowiązku odszkodowawczego nie został ograniczony, zastosowanie znajduje w tego typu przypadku ogólna zasada wynikająca z art. 361 k.c. (tak również wyrok SN z 14 stycznia 2016 r., IV CSK 226/15). Artykuł 361 § 2 k.c. wskazuje bowiem na dwa źródła ograniczenia zasady pełnej kompensacji szkody, tj. umowę (co w niniejszej sprawie nie zachodziło) i ustawę. Jeżeli ustawodawca odstępuje od tej zasady, wynika to z określonego przepisu, np. w art. 72 § 2 k.c. ograniczono odpowiedzialność strony prowadzącej negocjacje w złej wierze do ujemnego interesu umownego, przy czym, co istotne, nie wyłącza to możliwości dochodzenia *lucrum cessans*. Wyjątków nie można interpretować rozszerzająco (*exceptiones non sunt extendendae*), co dotyczy również odstępiania od zasady pełnego odszkodowania.

Wobec braku regulacji szczególnych oraz postanowień umowy, w których ograniczono by zakres odszkodowania w rozpoznawanej sprawie, należy przyjąć, że powodowi przysługiwała możliwość żądania naprawienia szkody w pełnej wysokości, obejmującej także utracone korzyści.

Nie można przy tym podzielić zarzutu naruszenia art. 361 k.c. przez błędne przyjęcie istnienia związku przyczynowego między zachowaniem pozwanego a szkodą. Według sporządzonej w sprawie opinii biegłego w razie wykonania umowy powód osiągnąłby zysk w wysokości zasądzonej na jego rzecz kwoty. Utratę tego

zysku niewątpliwie należy uznać za normalne następstwo uchylenia się od zawarcia umowy. Prawdopodobieństwo osiągnięcia zysku w określonej wysokości należy natomiast do sfery ustaleń faktycznych, którymi Sąd Najwyższy pozostaje związany w ramach kontroli kasacyjnej zaskarżonego wyroku (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 *in fine* k.p.c.). Wszelkie zarzuty w tej materii są zatem niedopuszczalne.

Niezasadny okazał się także zarzut naruszenia art. 362 k.c. przez nieuwzględnienie przyczynienia się powoda do niezawarcia umowy, w sytuacji gdy powód jako wykonawca odmówił przedłużenia terminu związania ofertą.

W powołanym przepisie przewidziano zmniejszenie obowiązku naprawienia szkody w razie przyczynienia się poszkodowanego do jej powstania lub zwiększenia. W doktrynie i orzecznictwie sporna jest interpretacja pojęcia przyczynienia się poszkodowanego. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę podziela pogląd, zgodnie z którym zgodne z prawem i zasadami współżycia społecznego zachowanie się podmiotu prawa cywilnego nie może wiązać się z negatywnym dla tej osoby skutkiem w postaci zmniejszenia odszkodowania (zob. m.in. wyroki SN: z 14 lutego 2001 r., I PKN 248/00, OSNAPiUS 2002, nr 21, poz. 522; z 26 maja 2000 r., I CKN 1326/99). W rozpoznawanej sprawie odmowa przedłużenia terminu związania ofertą przez powoda nie stanowiła naruszenia przepisów prawa. Ponadto w treści skargi kasacyjnej przepisów takich nie wskazano. Nie można także stwierdzić, aby odmowa zawarcia umowy stanowiła naruszenie zasad współżycia społecznego, w sytuacji, gdy – jak ustalono w stanie faktycznym sprawy – to pozwany doprowadził do niezawarcia umowy, niezasadnie domagając się zabezpieczenia. Z zasad współżycia społecznego nie można wyprowadzić obciążającego powoda obowiązku pozostawania w gotowości do zawarcia umowy bez ograniczeń czasowych czy chociażby zgody na zmianę warunków tylko dlatego, że chce tego kontrahent.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w punkcie I sentencji wyroku.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z § 2 pkt 6, § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Agnieszka Jurkowska-Chocyk

Tomasz Szanciło

Piotr Telusiewicz

[ms]